

Annales Canonici 10 (2014) • s. 81-103

ks. Jerzy Adamczyk

WYŻSZE SEMINARIUM DUCHOWNE W RADOMIU

Misje ludowe jako nadzwyczajna forma przepowiadania słowa Bożego w parafii. Aspekt kanoniczno-pastoralny

Papież Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae*, ustosunkowując się w sposób pozytywny do misji ludowych, pisał „przychodzą mi również na myśl szczególne i doniosłe okoliczności, w których dokonuje się katecheza, a mianowicie zbiorowe pielgrzymki diecezjalne, regionalne lub narodowe, które dają bardzo wiele korzyści duchowej, jeśli tylko jakiś jeden i ten sam poważny temat zostanie wybrany do rozważania, zwłaszcza życie Chrystusa Pana, Najświętszej Maryi Panny i świętych. Myślę również o tradycyjnych misjach, często zbyt pospiesznie zaniechanych, które są niezastąpione dla okresowej odnowy życia chrześcijańskiego; wypada więc je przywrócić i odnowić”¹. Natomiast w adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et paenitentia* przypominał, że „gorliwym i obdarzonym twórczą inicjatywą Pasterzom nigdy nie zabraknie sposobności do przekazywania obszernej i zróżnicowanej katechezy, uwzględniającej odmiennosć kultur i przygotowania religijnego tych, do których jest ona skierowana. [...] Pragnę zwrócić tu szczególną uwagę na ważność i skuteczność tradycyjnych misji parafialnych w tego rodzaju katechezie. Jeśli będą dostosowane do specyficznych wymogów naszych czasów, mogą być dziś, tak jak dawniej, dobrym narzędziem wychowania w wierze, również w zakresie pokuty i pojednania”².

¹ Joannes Paulus P.P. II, Adhortatio Apostolica *Catechesi tradendae*, 16 x 1979, 47, „Acta Apostolicae Sedis” 71 (1979), s. 1277–1340, tekst polski: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, pod red. W. Kubika, cz. II, Warszawa 1985, s. 146–217.

² Tenże, Adhortatio Apostolica post Synodum Episcoporum *Reconciliatio et paenitentia*, 2 XII 1984, 26, „Acta Apostolicae Sedis” 77 (1985), s. 185–274, tekst polski: Jan Paweł II, Encyklika *Recon-*

Misje ludowe przeprowadzane w parafiach, stanowiące szczególny wyraz misyjności Kościoła *ad intra*, mocno zakorzeniły się w kościelnym posłannictwie zbawczym, gdyż głoszone są przez jego urzędowych (uprawnionych) przedstawicieli i na zlecenie kompetentnej władzy, na co wskazuje obowiązujący *Kodeks prawa kanonicznego*, jak i ustawodawstwo partykularne³. Święte misje parafialne, jako specyficzny przejaw *munus docendi* Kościoła podlegają jego prawodawstwu, przeto mają charakter jurydyczny.

Przedmiotem niniejszej wypowiedzi będzie prawnokanoniczny aspekt przepowiadania misyjnego w parafii⁴. W punkcie pierwszym zostanie ukazane pojęcie parafialnych misji ludowych, przedmiotem punktu drugiego będzie podmiot i adresaci misji ludowych, punkt trzeci zostanie poświęcony kerygmatowi misyjnemu, natomiast punkt czwarty będzie traktował o celebracjach misyjnych.

1. Pojęcie i cel parafialnych misji ludowych

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku tylko w jednym miejscu – w kan. 770 – stanowi wyrażnie o misjach ludowych głoszonych w parafii. Prawodawca obliuguje proboszczów, aby zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego w pewnych okresach organizowali to przepowiadanie, które nazywa się świętymi misjami⁵.

ciliatio et paenitentia do Episkopatu, Duchowieństwa i Wiernych po Synodzie Biskupów o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła, 2 XII 1984, Kraków 1996, s. 251–343.

3 Kiedy synod w Pistoï odbyty przez jansenistów w 1786 roku nazwał misje ludowe „irregularis strepitus novarum institutionum”, Pius VI zdanie to potępił, pisząc „Propositio enuntians, irregularem strepitum novarum institutionum, quae dictae sunt exercitia, vel missiones [...] forte nunquam, aut saltem perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur, et exteriores illos commotionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse, quam transeuntia naturalis concussionis fulgura; Temeraria, male sonans, pernicioza, mori pie, salutariter per Ecclesias frequentato, et in verbo Dei fundato iniuriosa” (Pius P.P. VI, *Constitutio Autorem fidei*, 28 VIII 1794, propositio LXV, [w:] *Codicis iuris canonici fontes*, cura P. Gasparri, vol. 2, Romae 1924, p. 682–714); por. F. Bączkiewicz, *Prawo Kościelne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, przygotował do druku i uzupełnił J. Baron i W. Stawinoga, Opole 1957, s. 482.

4 Z metodycznego punktu widzenia można mówić o różnych typach misji. W niniejszym artykule zajmujemy się wyłącznie jednym z nich, mianowicie misjami parafialnymi, czyli takimi, które ograniczają się do jednej parafii, chociażby najmniejszej. Por. G. Siwek, *Misje ludowe*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 505.

5 Kan. 770.

Podjmując próbę kanonicznej definicji misji ludowych, trzeba najpierw poruszyć sprawę terminologii.

Pojęcie „misje ludowe”⁶ (łac. *missiones*, od *mittere* – posyłać) występuje w języku kościelnym od XVI wieku na określenie sposobu przepowiadania słowa Bożego, nazywanego dotychczas: *propagatio fidei* (rozkrzewianie wiary), *dilatatio fidei* (nauczanie wiary), *evangelium* (szerzenie Ewangelii), *praedicatio apostolica* (przepowiadanie apostoelskie), *ministerium verbi* (posługa słowa), *procuratio salutis* (niesienie zbawienia), *convocatio gentium* (nawracanie pogan), *nuntius* (zwiastowanie), *legatio* (posłanie)⁷.

Warto wyjaśnić, że spopularyzowanie pojęcia „misje ludowe” wiąże się ze ślubem posłuszeństwa papieżowi (*votum circa missiones*) składanym w zakonie jezuitów, z dziełem ich założyciela św. Ignacego Loyoli († 1556) *Constitutiones circa missiones*, z Soborem Trydenckim, który dla podkreślenia potrzeby kościelno-prawnego posłannictwa do głoszenia słowa Bożego użył określenia *qui missi sunt*. Wyraz „misje” rozumiany był szeroko jako posłanie ze słowem Bożym dokądkolwiek, bez określenia terenu jego głoszenia czy adresatów. Takie jego rozumienie rozpowszechniło się dzięki konstytucji apostoelskiej Grzegorza XV *Inscrutabili divinae providentiae*⁸, ustanawiającej 22 czerwca 1622 roku Świętą Kongregację Rozkrzewienia Wiary (*Congregatio de Propaganda Fidei*), i przeszło do teologii misji⁹.

Zróźnicowanie znaczenia terminu „misje” ma miejsce w liście Świętej Kongregacji Biskupów i Zakonników do biskupów Włoch (16 III 1703), w którym pojawia się określenie „*misje zewnętrzne*” (nawracanie niekatolików) oraz „*misje wewnętrzne*” (powtórne nawracanie katolików). Kiedy ewangelicy zaczęli rozwijać wśród siebie działalność o nazwie „misja wewnętrzna” (*innere Mission*) wśród katolików „*misje wewnętrzne*” zaczęto określać „ludowymi” lub „parafialnymi”

6 G. Siwek zauważa, że „w zastosowaniu do misji ludowych w języku polskim termin ten funkcjonuje zarówno w liczbie pojedynczej «misja», najczęściej z przymiotnikiem parafialna, jak i w liczbie mnogiej «misje». Propagatorzy terminu «misja», uzasadniali swoje stanowisko tym, że bardziej podkreśla on ideę posłannictwa. Ponieważ jednak używanie terminu «misje» posiada dłuższą tradycję oraz bardziej jednoznacznie odnosi się do uroczystości kościelnych połączonych ze specjalnymi nabożeństwami, preferujemy tutaj jego używanie” (G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła. Studium homiletyczne*, Kraków 1999, s. 111).

7 Por. tenże, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 501; por. tenże, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 113.

8 *Fontes Codici Iuris Canonici*, ed. P. Gasparri, vol. 1, Romae 1923, nr 200.

9 Por. G. Siwek, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 504.

(wł. *missioni popolari*, niem. *Volksmission*, fr. *mission populaire, paroissiale*, ang. *parish mission*)¹⁰.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku rozróżnia misje wewnętrzne (parafialne) i misje zewnętrzne poprzez sam układ materii prawnej. Problematyka misji ludowych jest zawarta w kan. 1349, natomiast misje zagraniczne regulowane są w kan. 1350–1351.

Podobnie schematy nowego Kodeksu wyraźnie odróżniają misje wewnętrzne od zewnętrznych. W *Schema canonum libri III* z 1977 roku problematyka misji parafialnych umieszczona została w tytule I „Posługa Słowa Bożego”, rozdziale I „Przepowiadanie Słowa Bożego”¹¹, natomiast misje *ad gentes* regulowane są kanonami tytułu II „Działalność misyjna Kościoła”¹².

Z kolei Schemat KPK z 1980 roku problematykę misji parafialnych sytuuje w tytule I „Posługa Słowa Bożego”, rozdziale I „Przepowiadanie Słowa Bożego”¹³, a kwestię misji do pogan w tytule II „Akcja misyjna Kościoła”¹⁴. Identycznie umieszcza materię prawną w kwestii misji wewnętrznych Schemat z 1982 roku¹⁵. Układ materii prawnej w omawianych tu kwestiach w obowiązującym Kodeksie jest identyczny jak w *Schema novissimum*¹⁶.

¹⁰ Por. tenże, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 501; M. Brzozowski, *Misje parafialne – formą nadzwyczajnego duszpasterstwa*, „Ateneum Kapłańskie” 77 (1985) z. 458, s. 3; por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, dz. cyt., t. 2, s. 482.

¹¹ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III – De ecclesiae munere docendi*, can. 23, Città del Vaticano 1977, tekst polski: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. 11, z. 1, Warszawa 1981, nr 21077–21259.

¹² Tamże, can. 33–41.

¹³ *Schema Codicis Iuris Canonici*, can. 725, Libreria Editrice Vaticana 1980.

¹⁴ Tamże, can. 736–747.

¹⁵ *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982: misje wewnętrzne, tytuł I „Posługa Słowa Bożego”, rozdział I „Przepowiadanie Słowa Bożego”, can. 770; misje zewnętrzne, tytuł II „Akcja misyjna Kościoła”, can. 781–792.

¹⁶ G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 116–117; F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, dz. cyt., t. 2, s. 482–483.

Prawodawcy kościelni na oznaczenie misji wewnętrznych używają terminu „misje”¹⁷ lub „misje święte”¹⁸.

Wprawdzie normy kanoniczne nie używają pojęcia „misje parafialne”, to jednak na podstawie słów polecających proboszczom organizowanie takiego przepowiadania można nazywać je misjami parafialnymi (ludowymi)¹⁹. Misje parafialne zwane są „ludowymi”, gdyż ich adresatem jest wierzący (lepiej: ochrzczony) lud danej miejscowości wzięty jako całość, czyli nie tylko jakaś wyodrębniona jego grupa czy stan. Poszczególne grupy stanowe, zawodowe uwzględnia się jedynie w ramach tej całości. Dookreślenie „ludowe” [misje] podkreśla także uniwersalizm zbawienia zawarty w prawdzie, że zbawcza miłość Boga odnosi się bez wyjątku do każdego człowieka²⁰. Kan. 770 stanowi ogólnie o parafianach (ludzie Bożym), którym proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować święte misje. Stąd przywołany przepis implikuje „ludowość” misji parafialnych.

17 Sacra Congregatio Concilii, *Indultum*, 3 III 1938, [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 1, Roma 1966, k. 1874 (indult ten jest jednym ze źródeł kan. 770 obowiązującego KPK. Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analitico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, przypis do kan. 770); Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III* 1977, can. 23; *Schema Codicis Iuris Canonici* 1980, can. 725.

18 Sacra Congregatio Concilii, *Indultum*, 25 I 1927, [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, dz. cyt., k. 858; Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum*, 2 II 1960, [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 3, Roma 1972, k. 4018 (indult ten i reskrypt są jednymi ze źródeł kan. 770 obowiązującego KPK. Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus...*, dz. cyt., przypis do kan. 770); KPK 1917, kan. 1349 § 1; *Schema novissimum*, can. 770; KPK z 1983 roku kan. 770.

19 KPK 1917 kan. 1349 § 1; *Schema novissimum*, can. 770; KPK kan. 770; por. G. Siwek, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 501. Ze względu na przymiotnik „ludowe” [misje] przywykło uważać się, że tego rodzaju misje odnoszą się jedynie do ludu wiejskiego, prostego, nie wykształconego; względnie, że pod względem formalnym są one z założenia populistyczne, czyli odwołujące się do emocji. Jest to jednak uproszczona ich wizja, gdyż od swych początków były one głoszone także w miastach, nie wyłączając wielkich metropolii, a oddziaływać starały się nie tylko na emocje, lecz także i na intelekt, czego przykładem może być wchodzący w ich program wykład katechizmu oraz specjalne ćwiczenia duchowne dla ludzi z wyższych sfer. Por. tenże, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 151.

20 Por. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 151–152; zob. kan. 208, 204, 213.

Prawodawca kodeksowy nie podaje definicji misji parafialnych, pozostawiając bliższe określenie tej formy przepowiadania doktrynie teologicznej (homiletyce). Okazuje się jednak, że także na terenie homiletyki w ciągu wieków pojawiało się wiele prób zdefiniowania misji wewnętrznych. Niemal każdy z autorów piszący na ich temat próbował tego dokonać. Jednak żadna z definicji nie znalazła pełnego uznania teoretyków, gdyż bogata rzeczywistość tej działalności trudna jest do prostego zdefiniowania. Wydaje się, że godna przytoczenia jest definicja czołowego polskiego teoretyka tej kwestii Gerarda Siwka. Według tego autora „przez misje ludowe rozumie się dzisiaj nadzwyczajną (przejściową) działalność ewangelizacyjną, polegającą na głoszeniu słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów, celebracjach misyjnych, prowadzoną przez profetyczną wspólnotę (zespół misyjny), która w mocy Ducha Świętego i z mandatu Kościoła wzywa do dokonania indywidualnego nawrócenia w celu gruntownej odnowy lub duchowego wzrostu wspólnoty chrześcijańskiej (traktowanej integralnie), aby z ewangelizowanej stała się ewangelizującą”²¹. Jest to definicja teologiczna.

Definicja teologiczna nie zadowala kanonistów, stąd istnieje potrzeba podjęcia próby podania kanonicznej definicji misji parafialnych. Na podstawie przytoczonej definicji teologicznej, refleksji kanonistów i przepisów prawnych można pokusić się o prawne zdefiniowanie tego typu przepowiadania słowa Bożego. Wydaje się, że w aspekcie kanonicznym misje parafialne jest to organizowana przez proboszczów w pewnych okresach, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego, nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas, polegająca na głoszeniu słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów i celebracjach misyjnych (pobożnych ćwiczeniach), prowadzona przez uprawniony zespół misyjny przybywający spoza parafii, których celem jest gruntowna odnowa i ożywienie życia chrześcijańskiego wiernych²².

Z zaproponowanej definicji jasno wynika, że misje parafialne to nie tylko głoszenie słowa Bożego należące do *munus decendi*, ale i działania liturgiczne oraz te

21 G. Siwek, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 501; por. tenże, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 150–151.

22 Por. KPK, kan. 770, Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum libri III 1977, can. 23; G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 150–151; tenże, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 501; J. Fuentes, *Comentario al can. 770*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, cz. 1, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 124–125; F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., t. 2, s. 482.

należące do pobożności ludowej, które wchodzą w zakres *munus sanctificandi*. Ze względów redakcyjnych jednak problematyka misji jest zamieszczona w *Kodeksie prawa kanonicznego*, jak i w poprzednim prawodawstwie, wśród norm należących do *munus docendi* Kościoła.

Co się tyczy czasu misji parafialnych, to Kodeks pio-benedyktyński polecał, aby misje były organizowane „przynajmniej co dziesięć lat” (*saltem decimo quoque anno*)²³, a więc można było je organizować częściej niż co dziesięć lat²⁴. Obecne prawodawstwo powszechne pozostawia tę kwestię ustaleniom biskupa diecezjalnego²⁵. Stąd według uznania biskupa diecezjalnego misje parafialne będzie można nadal organizować co dziesięć lat i częściej²⁶.

Heinrich Mussinghoff zauważa, że sformułowanie „w pewnych okresach” zawarte w kan. 770 sugeruje pewną regularność takiego intensywnego głoszenia i religijnej odnowy parafii (misji parafialnych, rekolekcji), chociaż obowiązujące prawo nie wyznacza żadnej regularności²⁷.

Na pewną periodyczność misji wskazuje zapis *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*. Czytamy tam: „aby uwydatnić aspekt duchowy i apostołski, wizytacja [biskupia] może być poprzedzona rekolekcjami czy misjami”²⁸. Ponieważ według prawa „biskup obowiązany jest wizytować diecezję każdego roku, albo w całości, albo częściowo, tak jednak, by przynajmniej raz na pięć lat zwizytował całą diecezję”²⁹, misje ludowe mogłyby się odbywać „raz na pięć lat”.

²³ Kan. 1349 § 1.

²⁴ Por. A. Benlloch Poveda, *Comentario al can. 770*, [w:] *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, ed. A. Benlloch Poveda, Valencia 1993, s. 363.

²⁵ Por. kan. 770. D. Composta, *De verbi Dei predicatione, can. 770*, [w:] *Commento al Codice di Diritto Canonico*, ed. P. Pinto, wyd. 2, Watykan 2001, s. 486. Według Schematu KPK 1977 kwestie periodyczności misji ludowych miała regulować Konferencja Biskupia. Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III* 1977, can. 23.

²⁶ „Misje parafialne [...] powinny odbywać się przynajmniej raz na 10 lat” (*IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, st. 202, s. 60); „Misje winny się odbywać we wszystkich parafiach co najmniej raz na dziesięć lat” (*I Synod diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 1986–1990*, Koszalin 1990, art. 4 § 1, s. 62).

²⁷ *Exerzitien und Volksmissionen, kan. 770*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, hrsg. von K. Lüdicke, t. 3, Essen 1988–2001, kan. 770/1.

²⁸ *Congregatio pro Episcopis, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 22 II 2004, 223, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do Spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.

²⁹ Kan. 396 § 1.

Misje parafialne jest to organizowana przez proboszczów zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas. Prawo powszechne nie wypowiada się co do czasu trwania misji ludowych. Według najnowszego *Enchiridion indulgentiarum* „odpustu zupełnego udziela się wiernemu, który wysłuchawszy w czasie świętych misji kilku kazań, będzie uczestniczył w uroczystym ich zakończeniu”³⁰. Wynika z tego pośrednio, że misje winny trwać kilka dni. Z kolei „odpustu zupełnego udziela się wiernemu, który przynajmniej przez pełne trzy dni będzie uczestniczył w rekolekcjach”³¹. Ponieważ misje trwają dłużej niż rekolekcje, wydaje się, że winny trwać ponad trzy dni.

Dokładne ustalenie czasu trwania misji ludowych jest pozostawione prawodawstwu partykularnemu. Na przykład IV Synod Archidiecezji Warszawskiej postanawia, że „misje parafialne, których czas trwania wynosi najczęściej 8 dni, powinny odbywać się przynajmniej raz na 10 lat”³².

Marek Chmielewski, utrzymuje, że „misje ludowe trwają co najmniej osiem dni”³³, natomiast G. Siwek pisze: „Na przełomie XIX i XX wieku przyjmuje się, za wzorem innych krajów Europy Północnej, przeciętnie 8–9-dniowy czas trwania misji”³⁴.

Odnosnie do czasu trwania misji ludowych w dzisiejszych okolicznościach Siwek zauważa: „W misjach współczesnych jednym z ciągle otwartych pytań jest problem, jak długo powinny trwać misje (we wszystkich swoich fazach), aby mogły dokonać właściwej rekonstrukcji wspólnoty parafialnej i dać podstawę pod jej przyszły rozwój? Na to pytanie trzeba odpowiadać ciągle na nowo z uwzględnieniem nowych okoliczności, jakie się pojawiają, z uwzględnieniem prawdziwego dobra duchowego parafii, bez liczenia się z jakimiś koniunkturalnymi drugorzędnymi celami. Byłoby to nawiązanie do najzdrowszej tradycji misyjnej. We współczesnych modelach, zwłaszcza południowoeuropejskich, misje właściwe trwają zazwyczaj 2–3 tygodnie i obejmują dość często dwie fazy ich głoszenia, czyli we wspólnocie parafialnej oraz

³⁰ Paenitentia Apostolica, *Enchiridion indulgentiarum* quarto editur, 16 VII 1999, Libreria Editrice Vaticana 1999, *Exercitia spiritalia et recollectio menstrua*, *Concessione* nr 16 § 1.

³¹ Tamże, *Concessione* nr 10 § 1.

³² IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, dz. cyt., st. 202, s. 60.

³³ *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 748.

³⁴ G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 360.

w kościele parafialnym”³⁵. Z przytoczonymi racjami koresponduje fraza kan. 770, że „proboszczowie powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się świętymi misjami [...] dostosowane do miejscowych potrzeb”. Biskup diecezjalny, wydając zarządzenia dotyczące się świętych misji, powinien brać pod uwagę zarówno sugestie kan. 770, jak również propozycje doktryny.

2. Podmiot i adresaci misji ludowych

Z kan. 770 pośrednio wynika, że proboszczowie są tylko organizatorami misji, natomiast podmiot misji ludowych to uprawniony zespół misyjny składający się różnych kategorii osób, który przybywa spoza parafii, na zaproszenie proboszcza zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego. Misje ludowe zawsze były bowiem rozumiane jako nadzwyczajna³⁶, czasowo ograniczana pomoc, udzielana duszpasterzom w skuteczniejszym osiągnięciu celów ich pasterskiej posługi. Nie znaczy to, że proboszcz oprócz zaproszenia misjonarzy nie angażuje się w przeprowadzenie misji³⁷. Misje nie mogą być elementem obcym, jakby dostawionym do duszpasterstwa zwyczajnego. Powinny być wobec niego komplementarne. Wprawdzie ze swej natury stanowią „nadzwyczajny” środek duszpasterski, ale z istoty swej przeznaczony do wspierania duszpasterstwa zwyczajnego w osiągnięciu jego celów. Staje się to tym oczywistsze dziś, kiedy uświadamiamy sobie, że pierwszym misjonarzem w diecezji jest biskup z duchowieństwem miejscowym i jego świeckimi pomocnikami³⁸. Biskup diecezjalny jest bowiem zobowiązany przedstawiać wiernym i wyjaśniać prawdy wiary, w które należy wierzyć i stosować w obyczajach, sam często przepowiadając. Powinien również troszczyć się o to, by pilnie wypełniano przepisy kanonów dotyczące posługi słowa, zwłaszcza homilii i nauczania

³⁵ Tamże.

³⁶ „Szczególnymi formami przepowiadania odpowiednimi do potrzeb wiernych są rekolekcje, misje święte” (*Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 125).

³⁷ W przeszłości rola proboszcza i duszpasterzy miejscowych w misjach nie była należycie zauważana i doceniana. Przybywającym misjonarzom proboszcz przekazywał władzę duszpasterską nad parafią na czas misji, sam kryjąc się w cień. Zdarzało się, że na czas misji proboszcz za zgodą misjonarzy opuszczał parafię, udając się na odprowadzanie swoich kapłańskich rekolekcji. Por. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 153.

³⁸ Por. tamże, s. 153–154.

katechetycznego, tak żeby wszystkim była przekazywana cała nauka chrześcijańska³⁹. Konkretyzacją jego obowiązku w kwestii misji ludowych są wspomniane w kan. 770 „zarządzenia biskupa diecezjalnego”.

Także proboszcz jest pierwszym misjonarzem w swojej parafii. Kan. 528 zobowiązuje go do troski o to, ażeby przebywającym w parafii głoszone było nie skażone słowo Boże. Stąd zabiega o to, by wierni byli właściwie o prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane. Sformułowanie „zwłaszcza przez głoszenie homilii” wskazuje na inne, prócz homilii, formy przepowiadania słowa Bożego, w tym niewątpliwie na misje ludowe, jako nadzwyczajną akcję w ramach posługi słowa Bożego. Kan. 770 stanowi o organizowaniu misji ludowych, co wskazuje na obowiązek angażowania się proboszcza i współpracowników parafialnych w przeprowadzenie misji świętych. Świadomi zaś tego misjonarze powinni pozostawać w ścisłej współpracy z proboszczem i jego współpracownikami, ustalając z nimi wszystkie swoje przedsięwzięcia, plany, sugestie i propozycje.

Choć kan. 770 nie stanowi o zespole misyjnym, to zarówno z teorii misji ludowych, jak i z praktyki wiadomo, że tworzą go różne uprawnione osoby. Zresztą, prawodawca, mówiąc *expressis verbis* o misjach, zakłada istnienie ekipy misyjnej. Pośrednio wskazuje na to także systematyka kodeksowa dotycząca się przepowiadania słowa Bożego. Przed kan. 770 w ramach tego samego rozdziału umieszczono normy odnoszące się ogólnie do podmiotów przepowiadania, gdzie wyeksplikowano różne kategorie wiernych mogących w określonych warunkach, za pozwoleniem kompetentnej władzy kościelnej przepowiadać słowo Boże. Prawodawca wymienia: biskupów⁴⁰, prezbiterów i diakonów⁴¹, zakonników⁴² i świeckich⁴³. Dopiero potem, w tym samym rozdziale, umieszczony jest kan. 770 traktujący o misjach wewnętrznych, które będą mogły realizować we właściwym sobie zakresie wymienione kategorie wiernych stanowiące zespół misyjny.

39 Por. kan. 386 § 1.

40 Kan. 763.

41 Kan. 764.

42 Por. kan. 678, kan. 765.

43 Kan. 766.

W skład ekipy misyjnej winni wchodzić na pierwszym miejscu uprawnieni duchowni, czyli prezbiterzy i diakoni, zakonnicy i diecezjalni⁴⁴. „Prezbiterzy i diakoni posiadają wszędzie władzę przepowiadania, za domyślną przynajmniej zgodą rektora kościoła, chyba że ta władza została ograniczona lub odwołana przez kompetentnego ordynariusza, albo na podstawie prawa partykularnego jest wymagane wyraźne zezwolenie”⁴⁵. Sam fakt organizacji misji suponuje zgodę rektora kościoła (proboszcza) na przepowiadanie misyjne.

W dalszej kolejności w zespole misyjnym występują osoby świeckie, wśród których trzeba wymienić alumnów⁴⁶. Na ich udział w misjach może wskazywać przepis kan. 255, według którego alumni winni uczyć się zasad i umiejętności wypełniania posługi nauczania ludu Bożego, uświęcania i kierowania, jak i kan. 256 § 1, gdzie poleca się, aby alumni byli pilnie pouczani w tym, co w szczególności jest związane ze świętym posługiwaniem, zwłaszcza w umiejętności katechizowania i głoszenia homilii, w kulcie Bożym. Podobnie na temat formacji alumnów odnoszącej się do umiejętności głoszenia homilii i sprawowania sakramentów mówi *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*⁴⁷.

Inną kategorię wiernych, członków zespołu misyjnego, stanowią osoby konsekrowane bez święceń: członkowie instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostołskiego oraz instytutów świeckich, zarówno mężczyźni, jak i kobiety⁴⁸.

Wreszcie w skład ekipy misyjnej mogą wchodzić wierni świeccy, mężczyźni i kobiety, mający upoważnienie kompetentnej władzy kościelnej⁴⁹. Biorą oni

44 Oczywiście w zespole misyjnym mogą uczestniczyć także w pierwszej kolejności biskupi. Por. kan. 763. „Podobnie jak głoszenie rekolekcji, prowadzenie misji należy powierzać kapłanom doświadczonym i odpowiednio przygotowanym” (*IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, dz. cyt., st. 202, s. 60). O zakonnikach, jako misjonarzach ludowych mówią wspomniane: indult z 25 stycznia 1927 roku i reskrypt z 2 lutego 1960 roku (jezuici) oraz indult z 3 marca 1938 roku (misjonarze św. Wincentego z Paulo).

45 Kan. 764; por. kan. 757.

46 Por. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 191–192.

47 Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* editio apparata post Codicem iuris canonici promulgatum, 19 III 1985, 94, Typis Polyglottis Vaticanis 1985.

48 Por. kan. 675 § 3, 677 § 1, 678, 731; 758.

49 Por. kan. 766, 225 § 1, 229 § 1, 759; por. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 196–201.

udział zarówno w przygotowaniu misji i ich realizacji od strony organizacyjnej, jak i w określonych, dostępnych im formach przepowiadania.

Jest zrozumiałe, że członkom grupy misyjnej, którzy nie posiadają święceń, nie wolno wygłaszać homilii liturgicznej⁵⁰.

Co się tyczy adresatów misji parafialnych, to trzeba powiedzieć, że są one kierowane do ludzi ochrzczonych (katolików), którzy przez chrzest zostali wcieleni do Kościoła Chrystusowego i stali się w nim osobami, z obowiązkami i prawami⁵¹. Wspomniane misje zakorzenione są w posłannictwie Kościoła, ponieważ głoszone są przez jego urzędowych przedstawicieli i na jego zlecenie⁵². Pośrednio na katolików adresatów misji wskazuje prawodawca, kiedy zobowiązuje proboszczów (a więc własnych pasterzy parafii) do organizowania misji, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego. Bowiem władzy biskupa i opiece proboszcza podlegają ochrzczeni w Kościele katolickim lub przyjęci do niego⁵³. Misje parafialne są misjami wewnętrznymi, kierowanymi do katolików, a ich unormowanie prawne znajduje się w Kodeksie w III księdze, w rozdziale I o przepowiadaniu słowa Bożego. Natomiast pierwsza ewangelizacja nieochrzczonych jest zadaniem katechumenatu, który może być realizowany zarówno w krajach katolickich (w narodach i wspólnotach, w których Kościół już się zakorzenił)⁵⁴, jak i w krajach misyjnych (misje zewnętrzne)⁵⁵.

W Schemacie KPK z 1977 roku konsultorzy zamieścili frazę: „proboszczowie [...] powinni organizować misje, podczas których przedstawia się wiernym (*fidelibus*) podstawowe prawdy nauki chrześcijańskiej”⁵⁶. Ci wierni, którym przedstawia się doktrynę chrześcijańską, to katolicy.

Jest jasne, że uczestnicy misji wewnętrznych stanowią zróżnicowaną grupę wiernych, zarówno pod względem wieku, pełnionych zadań w Kościele, jak i zaangażowania w życie chrześcijańskie. Sama przecież parafia będąca „określoną

⁵⁰ Por. kan. 767 § 1.

⁵¹ Por. kan. 96, 204–205. José Fuentes, pisze, że misje polegają na okresowym (czasowym) przepowiadaniu nadzwyczajnym, kierowanym do katolików będących w miejscach, gdzie jest ustanowiona zwyczajna hierarchia; por. J. Fuentes, *Comentario al can. 770...*, dz. cyt., s. 124.

⁵² Por. G. Siwek, *Misje ludowe...*, dz. cyt., s. 502.

⁵³ Por. kan. 11, 204–205, 383 § 1, 528 § 1.

⁵⁴ Por. kan. 206, 851, nr 1, 865.

⁵⁵ Por. kan. 787–788.

⁵⁶ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III 1977*, can. 23.

wspólnotą wiernych, utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym⁵⁷, składa się z dorosłych, dzieci i młodzieży, a także tych, którzy przestali praktykować albo nie wyznają prawdziwej wiary⁵⁸. Na zróżnicowanie adresatów misji wskazuje także kan. 383 § 1, w którym prawodawca poleca biskupowi troskę o wszystkich wiernych powierzonych jego pieczy, bez względu na ich wiek, pozycję czy narodowość, a także o niepraktykujących. Uszczegółowieniem wspomnianej troski biskupa o lud Boży jest dyspozycja kan. 770 mówiąca o zarządzeniach biskupa diecezjalnego w sprawie okresowego organizowania świętych misji.

Wspomniana odmienność uczestników misji ludowych pośrednio wynika z kan. 769, gdzie przypomina się głosicielom (również misjonarzom ludowym), że „naukę chrześcijańską należy wyklądać w sposób dostosowany do poziomu słuchaczy, z uwzględnieniem potrzeb czasu”, czyli w przepowiadaniu trzeba uwzględnić ich wiek, możliwości percepcji słowa Bożego, jak i zaangażowanie w wierze.

Przez analogię do odbiorców nauczania katechetycznego trzeba powiedzieć, że adresatami przepowiadania misyjnego są: dzieci, młodzież, dorośli oraz osoby upośledzone fizycznie i umysłowo, na ile pozwala na to ich stan, a to domaga się głoszenia z uwzględnieniem uwarunkowań słuchacza⁵⁹.

Na różnorodność odbiorców przepowiadania misyjnego wskazuje także następujący *passus* z *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*: „aby uwydatnić aspekt duchowy i apostołski, wizytacja może być poprzedzona rekolekcjami czy misjami, które objęłyby wszystkie kategorie społeczne i wszystkie osoby, nawet oddalone od praktyk religijnych”⁶⁰.

Teoretycy misji ludowych wyliczają następujące, zasadnicze kategorie adresatów posługi misji parafialnych: dzieci, młodzież, matki, ojcowie, oddaleni od Kościoła oraz żyjący w związkach niesakramentalnych⁶¹.

57 Kan. 515 § 1.

58 Por. kan. 528 § 1.

59 Por. kan. 777; zob. A. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa. Nella legislazione attuale*, Roma 2001, s. 97–98.

60 *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 223.

61 Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 220–234.

3. Kerygmat misyjny

Obowiązujący Kodeks przypomina, że każde urzędowe nauczanie kościelne winno się opierać na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii, Nauczycielskim Urzędzie i życiu Kościoła. W oparciu o te źródła należy przedstawiać w całości i wiernie tajemnicę Chrystusa⁶².

Tak więc również nauczanie misyjne musi przedstawiać tajemnicę Chrystusa wiernie i integralnie, o czym mówi adhortacja *Catechesi tradendae*: „jeśli chodzi o treść katechezy, trzy zasadnicze punkty zasługują w naszych czasach na szczególną uwagę. Pierwszy dotyczy samej integralności nauki. Aby «danina jego wiary» była doskonała, każdy z uczniów Jezusa ma prawo otrzymać «słowo wiary», pełne i całkowite w swej ostrości i sile; nie może ono być okaleczone, zafałszowane lub zubożone»⁶³. Głosiciele misyjni winni przepowiadać prawdy wiary w sposób pełny i zrównoważony, biorąc pod uwagę hierarchię prawd (*pondus et ordo*), o których mówi dekret *Unitatis redintegratio*, gdzie czytamy: „przy zestawianiu doktryn niech pamiętają o istnieniu porządku czy «hierarchii» prawd w nauce katolickiej, ponieważ różne jest ich powiązanie z zasadniczymi podstawami wiary chrześcijańskiej. W ten sposób utoruje się drogę, która dzięki temu bratniemu współzawodnictwu pobudzi wszystkich do głębszego poznania i jaśniejszego ukazania niedościgłych bogactw Chrystusowych»⁶⁴.

Schemat KPK z 1977 roku odnośnie do treści przepowiadania misyjnego zawiera następujące polecenie: „podczas [misji] przedstawia się wiernym podstawowe prawdy nauki chrześcijańskiej”⁶⁵.

Źródła, na których należy oprzeć także nauczanie misyjne, są wyczerpująco wyliczone w kan. 760. Są to: Pismo Święte, w którym zawarte jest objawienie, przez które „Bóg zechciał ukazać i ofiarować siebie samego oraz odwieczne zamiary swej

⁶² Por. kan. 760.

⁶³ *Catechesi tradendae*, nr 30.

⁶⁴ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, 11, „Acta Apostolicae Sedis” 57 (1965), s. 90–112, tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 193–208; por. A. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa...*, dz. cyt., s. 65–66; K. Panuś, *Sztuka głoszenia kazań*, Kraków 2008, s. 222–224.

⁶⁵ Can. 23.

woli”⁶⁶; Tradycja, „której bogactwo przenika działanie i życie wierzącego i modlącego się Kościoła”⁶⁷; liturgia, „przez którą Bóg otrzymuje doskonałą chwałę, a ludzie doznają uświęcenia [...] Kościół [...] wzywa swego Pana przez Niego oddaje cześć wiecznemu Ojcu”⁶⁸; Magisterium Kościoła będące gwarancją bezbłędności i nieomylności, gdyż w służbie słowa Bożego trzeba uczyć tylko tego, co zostało przekazane przez żywą Tradycję kościelną w mierze, w której według boskiego mandatu i pod opieką Ducha świętego Urząd Nauczycielski Kościoła „pobożnie słucha Bożego słowa, święcie strzeże i wiernie wyklada. I wszystko, co z tego jednego depozytu wiary czerpie podaje do wierzenia jako objawione przez Boga”⁶⁹; życie Kościoła, który podąża drogą wyznaczoną przez Chrystusa, aby przekazywać ludziom owoce zbawienia. To życie Kościoła ustanawia kryterium autentycznej interpretacji Pisma Świętego. To są źródła prawdziwego objawienia, na których trzeba oprzeć się, także w nauczaniu misyjnym, aby przekazywać tajemnicę Chrystusa integralnie i wiernie. Z prawnego punktu widzenia kan. 760 artykułuje obowiązek wynikający z prawa Bożego, aby tajemnica Chrystusa była głoszona ludziom wiernie i w sposób całkowity (integralny)⁷⁰. Do tego zobowiązani są także misjonarze.

Ekipa misyjna winna mieć także na uwadze postanowienie kan. 768 § 1, według którego „głosiciele słowa Bożego powinni przedstawiać wiernym przede wszystkim to, w co należy wierzyć i co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi”.

Bardzo ważną kwestią nauczania m.in. misyjnego jest konieczność należytego wykładania (głoszenia) nauki chrześcijańskiej w sposób dostosowany do poziomu

⁶⁶ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Divina Revelatione Dei Verbum*, 6, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1966), s. 817–835, tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje...*, dz. cyt., s. 350–361; por. A. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa...*, dz. cyt., s. 66. Do formacji biblijnej „Ludu Bożego należy wykorzystywać również misje” (*II Polski Synod Plenarny [1991–1999]*, Poznań 2001, nr 81, s. 204).

⁶⁷ *Dei Verbum*, 8.

⁶⁸ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de sacra Liturgia Sacrosanctum Concilium*, 7, „Acta Apostolicae Sedis” 56 (1964), s. 97–138, tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje...*, dz. cyt., s. 48–78. „Formacja [...] liturgiczna Ludu Bożego powinna się dokonywać głównie przez samą liturgię, właściwie ukształtowaną i przeżywaną. Należy do tego celu wykorzystywać również misje” (*II Polski Synod Plenarny [1991–1999]*, dz. cyt., nr 81, s. 204).

⁶⁹ *Dei Verbum*, 8; por. A. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa...*, dz. cyt., s. 66.

⁷⁰ Por. A. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa...*, dz. cyt., s. 67; por. kan. 768.

słuchaczy, z uwzględnieniem potrzeb czasu⁷¹. Tak więc misjonarze winni głosić w sposób dostosowany do poziomu, stanu i możliwości słuchaczy. W praktyce oznacza to używanie odpowiedniego języka i stylu mówienia, który może być zrozumiały przez poszczególnych uczestników misji. Na pewno wymaga to również unikania zawiłych i skomplikowanych wywodów i argumentacji, które – niezależnie od ich wartości w dyskursie akademickim, czy w innych tego typu środowiskach – w niewielkim stopniu, jeśli w ogóle, mają wkład w zrozumienie Ewangelii przez przeciętnego słuchacza⁷².

Trzeba zauważyć, że przepowiadanie misyjne jest realizowane w liturgii, jak i poza liturgią. Gdy chodzi o liturgię, to zasadniczą formą przepowiadania misyjnego jest homilia, w której na podstawie świętych tekstów wyklada się tajemnice wiary oraz zasady życia chrześcijańskiego⁷³. Homilia jest wygłaszana podczas mszy świętych⁷⁴, jak i celebracji innych sakramentów np. obrzędzie pojednania peni-

⁷¹ Por. kan. 769; por. kan. 1347 § 2 KPK 1917. Na temat przystosowania języka przepowiadania do możliwości audytorium i uwzględnienia potrzeb czasów pisał papież Paweł VI: „Kościoły partykularne, głęboko zmieszane nie tylko z ludami, ale także z ich pragnieniami, bogactwami i ograniczeniami, z ich sposobami modlenia się, kochania, patrzenia na życie i świat [...] powinny przyswoić sobie trzon ewangelizacyjnego orędzia i zachowując je niezmiennym, przełożyć je na język zrozumiały dla miejscowych ludzi, a potem je w tym języku głosić” (*Adhortatio Apostolica, De evangelizatione in mundo huius temporis, Evangelii nuntiandi*, 8 XII 1975, 63, „*Acta Apostolicae Sedis*” 58 [1976], s. 5–76); por. P. Urso, *Il ministero della parola divina: predicazione e catechesi* (cann. 756–780), [w:] *La funzione di insegnare della Chiesa*, a cura di Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1994, s. 40–41. „Przekazywane kształcenie naukowe dotyczy tego, by alumni, wraz z ogólną kulturą odpowiadającą potrzebom miejsca i czasu, otrzymali obszerną i solidną znajomość nauk świętych, tak by opierając się na nich i karmiąc nimi swoją wiarę, mogli głosić naukę Ewangelii współczesnym sobie ludziom w sposób odpowiedni i przystosowany do ich mentalności” (kan. 248).

⁷² Por. F. Morrissey, *The Teaching Office of the Church* can. 769, [w:] *The canon law letter and spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, ed. F. Morrissey, London 1999, s. 426. „Głosiciele Słowa Bożego, unikając słów mądrości ludzkiej i niejasnych argumentów, niech głoszą chrześcijanom integralną tajemnicę Chrystusa” (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli Pp. II promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 oraz „*Acta Apostolicae Sedis*” 82 [1990], s. 1033–1363, tłumaczenie polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, Lublin 2002, kan. 616 § 1).

⁷³ Por. kan. 767.

⁷⁴ Por. *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, Ioannis Paulis Pp. II cura recognitum*, editio typica tertia, 20

tentów z indywidualną spowiedzią⁷⁵, czy wspólnotowego namaszczenia chorych, „według przepisów biskupa diecezjalnego”⁷⁶.

Spośród form przepowiadania pozaliturgicznego należy wymienić: kazania katechizmowe⁷⁷; kazania misyjne ze specjalnie ustalonym zestawem tematów⁷⁸; konferencje stanowe (nauki stanowe), jako rodzaj katechez skierowanych do różnych stanów o bardziej retorycznej stylistyce niż normalny, szkolny wykład katechizmu⁷⁹; konferencje specjalistyczne wygłaszane do pewnych, określonych kategorii adresatów (studenci, inteligencja, osoby samotne rozwiedzione itd.), mające czasami charakter apologetyczny⁸⁰; przemówienia okolicznościowe dostosowane do okoliczności związanych z działalnością misyjną oraz ze stosowaną metodą

iv 2000, 66, Typis Polyglottis Vaticanis 2002, tekst polski: Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Nowe ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*, Poznań 2004.

75 Por. *Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, Ordo paenitentiae*, 53, Typis Polyglottis Vaticanis 1974, wydanie polskie: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981.

76 Kan. 1002. *Ordo unctionis infirmorum* jako jedną z okoliczności wspólnotowego namaszczenia chorych wymienia „dni chorych dla całego miasta lub parafii”. Parafialny dzień chorych jest często elementem misji ludowych, gdzie głosi się stosowną homilię podczas tego obrzędu. *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, 107, 113, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1972, wydanie polskie: *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1980.

77 Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 254–257; M. Brzozowski, *Misje parafialne...*, dz. cyt., s. 8–9. José Fuentes trafnie odróżnia przepowiadanie katechizmowe od katechizacji, zauważając, że między różnymi formami przepowiadania wypada mieć na uwadze te nazywane „przepowiadaniem katechetycznym”, które odróżnia się od innych form kaznodziejskich przez swoją specjalną treść, a z prawnego punktu widzenia podlega normom o przepowiadaniu. Natomiast katecheza, która nawet gdy jest przekazywana przez ministrów świętych, nie jest przepowiadaniem i nadal pozostaje określona przez normy odnoszące się do katechizacji. Nieraz w konkretnym przypadku może sprawiać trudność rozróżnienie między katechizacją i przepowiadaniem katechetycznym; w praktyce fakt, że słowo głoszone jest przez świętego szafarza w obecności określonych wiernych zwołanych w sposób ogólny oraz że nie stosuje się tu metod dydaktycznych właściwych nauczaniu katechetycznemu wskazuje, że chodzi w tym przypadku o przepowiadanie katechizmowe; por. J. Fuentes, *Comentario al can. 770...*, dz. cyt., s. 125. Por. także H. Simon, *Przepowiadanie kaznodziejskie w świetle nowego prawa kanonicznego*, „Homo Dei” LIII (1984) nr 4, s. 285.

78 Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 254–257. Kazanie misyjne „jest to rodzaj przepowiadania ewangelizacyjnego, a więc różni się zasadniczo zarówno od homilii, jak i katechezy” (M. Brzozowski, *Misje parafialne...*, dz. cyt., s. 7).

79 Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 265–267.

80 Zob. tamże, s. 267–268; por. kan. 761.

misijną (np. podczas komunii generalnych, podczas uroczystości przy krzyżu misyjnym)⁸¹; glosy (franc. *glose* – objaśnienie, komentarz, dodatek, uwaga), czyli krótkie przemówienia wypowiedziane w tonie familijnym na przeróżne tematy związane z odbywającymi się misjami przybierające różne formy, jawiąc się jako: streszczenie wygłoszonego kazania, zachęta do szczególniejszego uczestnictwa w jakiejś uroczystości misyjnej, wyjaśnienie strofy pieśni, objaśnienie liturgicznych znaków, zaakcentowanie spraw szczególnie aktualnych dla danej parafii, przekazywanie uwag pasterskich, podsumowanie dnia misyjnego⁸². Obok wymienionych form kerygmatu misyjnego można wymienić także: odczyty, spotkania, dyskusje⁸³.

4. Celebracje misyjne

Jak wspomniano wcześniej, misje parafialne to nie tylko głoszenie słowa Bożego należące do *munus decendi*, ale i działania liturgiczne oraz te należące do pobożności ludowej (ćwiczenia pobożne)⁸⁴, które należą do zakresu *munus sanctificandi*. Ze względów redakcyjnych jednak problematyka misji jest zamieszczona w *Kodeksie prawa kanonicznego*, jak i w poprzednim prawodawstwie, wśród norm należących do *munus docendi* Kościoła.

Spośród misyjnych ćwiczeń pobożnych na pierwszym miejscu trzeba wymienić mszę świętą, najbardziej czcigodny sakrament, „w którym sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta”⁸⁵, bowiem „sprawowanie Eucharystii jest czynnością samego Chrystusa i Kościoła, w której Chrystus Pan, przez posługę kapłana, siebie samego, obecnego

⁸¹ Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 269–270.

⁸² Wygłaszał ją zazwyczaj superior misji po różańcu, przed kazaniem wieczornym, nastrajając uczestników do odpowiedniego wysłuchania słowa Bożego; trwała około dziesięciu minut. Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 270.

⁸³ Por. kan. 761; M. Brzozowski, *Misje parafialne...*, dz. cyt., s. 11.

⁸⁴ „Misje ludowe” [...] wniosły również wielki wkład w rozpowszechnianie się różnych nabożeństw. W nabożeństwach tych współlistniały z sobą liturgia i pobożność ludowa, choć nie było między nimi całkowitej równowagi” (Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, 17 XII 2001, 41, Città del Vaticano 2002, tekst polski: Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003 [dalej: DPL].

⁸⁵ Kan. 897.

substancjalnie pod postaciami chleba i wina, składa w ofierze Bogu Ojcu, a wiernym – złączonym z Nim w Jego Ofierze – daje się jako duchowy pokarm⁸⁶. Prawodawca kodeksowy poleca: „sprawowanie Eucharystii tak należy zorganizować, ażeby wszyscy uczestnicy uzyskali z niej jak największe owoce, dla osiągnięcia których Chrystus Pan ustanowił eucharystyczną Ofiarę”. Niewątpliwie misje parafialne są znakomitą okazją do odpowiedniego zorganizowania Eucharystii, w celu uzyskania ze mszy świętej jak największych owoców przez uczestników misji⁸⁷.

Obok kerygmatu misyjnego i Eucharystii w ramach misji wielką rolę odgrywa sakrament pojednania⁸⁸. Misje nie prowadzą bowiem do spowiedzi, ale do odnowy życia religijnego i nawrócenia poszczególnych słuchaczy, a to bez uczestnictwa poszczególnych osób w sakramencie pojednania jest nieosiągalne⁸⁹. „W sakramencie pokuty, wierni wyznający uprawnionemu szafarzowi grzechy, wyrażający za nie żal i mający postanowienie poprawy, przez rozgrzeszenie udzielone przez tegoż szafarza otrzymują od Boga odpuszczenie grzechów po chrzcie popełnionych i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu grzesząc zadali ranę”⁹⁰, a „indywidualna i integralna spowiedź oraz rozgrzeszenie stanowią jedyny zwyczajny sposób, przez który wierny, świadomy grzechu ciężkiego, dostępuje pojednania z Bogiem i Kościołem”⁹¹.

Z pewnością ważną rolę w misjach parafialnych odgrywa wspólnotowa celebrowanie sakramentu chorych, który według przepisów biskupa diecezjalnego można celebrować w czasie parafialnych dni chorych, zazwyczaj urządzanych w czasie misji⁹².

Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii przypomina, że „misje ludowe spowodowały, że pobożność ludowa stała się bogatsza i na nowy sposób podkreślała niektóre aspekty misterium chrześcijańskiego”⁹³. Tak więc celebrowanie misji ludowych zawiera

86 Kan. 899 § 1.

87 „Misje [ludowe] bowiem miały za swój główny cel doprowadzanie wiernych do [...] przyjęcia Komunii św.” (DPL 41).

88 „Misje bowiem miały za swój główny cel doprowadzanie wiernych do korzystania z sakramentu pokuty i do przyjęcia Komunii św.” (tamże).

89 „Wierny, aby otrzymać zbawczy środek sakramentu pokuty, powinien być tak usposobiony, by odrzucając grzechy, które popełnił, i mając postanowienie poprawy nawracał się do Boga” (kan. 987).

90 Kan. 959.

91 Kan. 960.

92 Por. kan. 1002; *Ordo unctionis infirmorum*, 107.

93 DPL 42.

w sobie wiele praktyk należących do pobożności ludowej, która ze swej natury prowadzi do liturgii. Przykładowo można wymienić uroczystości misyjne: uroczyste rozpoczęcie misji mające formę nabożeństwa⁹⁴, jednanie zwaśnionych⁹⁵, nabożeństwo prześlągnięcia Jezusa Eucharystycznego⁹⁶, komunie generalne⁹⁷, wspomnienie zmarłych⁹⁸, poświęcenie parafii Najświętszemu Sercu Pana Jezusa⁹⁹, poświęcenie parafii Matce Bożej¹⁰⁰, błogosławienie chorych, cierpiących, ludzi w podeszłym wieku¹⁰¹, odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych¹⁰², odnowienie przyrzeczeń małżeńskich¹⁰³, błogosławienie dzieci, niemowląt, matek w stanie błogosławionym¹⁰⁴, poświęcenie krzyża misyjnego¹⁰⁵, nabożeństwo zakończenia misji¹⁰⁶. Można wymienić także ceremonie misyjne: procesje¹⁰⁷, akty pokutne¹⁰⁸ i gesty apostołsko-dewocyjne¹⁰⁹.

⁹⁴ Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 307–309.

⁹⁵ Zob. tamże, s. 309–311.

⁹⁶ Zob. tamże, s. 311–314.

⁹⁷ Zob. tamże, s. 314–317. Komunie generalne polegają obecnie na odprawianiu uroczystej mszy świętej dla całej parafii, na której uczestnicy misji po spowiedzi przyjmują Komunię św.; zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 317.

⁹⁸ Zob. tamże, s. 318–320.

⁹⁹ Zob. tamże, s. 320; por. DPL 171.

¹⁰⁰ Zob. DPL 204; zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 320–321.

¹⁰¹ Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 321–322.

¹⁰² Zob. tamże, s. 323–324.

¹⁰³ Por. DPL 103; zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 321–322. Celem misyjnego nabożeństwa „odnowienia przyrzeczeń małżeńskich” jest ożywienie w tych wspólnotach „pierwszej miłości”, tej, która istniała w czasie zawierania sakramentu małżeństwa. Chodzi o to, aby małżeństwa poczuły na nowo, iż są powołane do miłości i do tworzenia wspólnoty życia. Stanowi to także okazję, aby zwrócić uwagę całej parafii na wartość, jaką jest małżeństwo i rodzina.

¹⁰⁴ Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 324.

¹⁰⁵ Zob. tamże, s. 324–327.

¹⁰⁶ Zob. tamże, s. 327–329.

¹⁰⁷ Zob. tamże, s. 334–337.

¹⁰⁸ Zob. tamże, s. 337–338. Wśród ceremonii misyjnych o charakterze pokutnym duże znaczenie posiada nabożeństwo prześlągnięcia – ekspiacyjne za grzechy parafii, czyli wiernych i duszpasterzy, często celebrowane w czasie misji parafialnych, niejednokrotnie połączone z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, odpowiednimi modlitwami i śpiewami. Te akty prześlągnięcia są modlitwą, przez którą wierni, świadomi nieskończonej miłości Chrystusa, proszą o miłosierdzie i postanawiają wynagrodzić zniewagi i obojętność wyrządzoną w różny sposób Bogu. Zob. M. Brzozowski, *Misje parafialne...*, dz. cyt., s. 10–11.

¹⁰⁹ Zob. G. Siwek, *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła...*, dz. cyt., s. 338–344.

Zakończenie

Misje parafialne należą do kategorii misji wewnętrznych, których odbiorcami są katolicy o różnym stopniu zaangażowania w wierze. Misje te zwane są ludowymi, gdyż ich adresatem jest wierzący (lepiej ochrzczony) lud danej miejscowości wzięty jako całość, czyli nie tylko jakaś wyodrębniona jego grupa czy stan.

W aspekcie kanonicznym „misje parafialne jest to organizowana przez proboszczów zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas, polegająca na głoszeniu słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów i celebracjach misyjnych (pobożnych ćwiczeniach), prowadzona przez uprawniony zespół misyjny przybywający spoza parafii, których celem jest gruntowna odnowa i ożywienie życia chrześcijańskiego wiernych”.

Z definicji tej jasno wynika, że misje parafialne to nie tylko głoszenie słowa Bożego należące do *munus decendi*, ale i działania liturgiczne i te należące do pobożności ludowej, które należą do zakresu *munus sanctificandi*.

Podmiotem misji ludowych jest zespół misyjny przybywający do parafii, który składa się z uprawnionych duchownych (kapłanów i diakonów), zakonników oraz świeckich.

Adresatami misji parafialnych są ludzie ochrzczeni (katolicy), którzy przez chrzest zostali wcieleni do Kościoła Chrystusowego i stali się w nim osobami, z obowiązkami i prawami.

Kerygmat misyjny według obowiązującego Kodeksu winien opierać się na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii, Nauczycielskim Urzędzie i życiu Kościoła, powinien być głoszony w różnych formach i w sposób dostosowany do poziomu słuchaczy, z uwzględnieniem potrzeb czasu.

Oprócz przepowiadania słowa Bożego misje obejmują różne celebracje należące do zakresu sakramentalnego i pobożności ludowej.

SUMMARY

Parish mission as extraordinary form of preaching the Word of God in the parish. The legal aspect

Canon 770 states that "At certain times, according to the regulations of the diocesan Bishop, parish priests are to arrange for sermons in the form of retreats and missions, as they are called, or in other forms adapted to requirements." First, this paper presents the concept and purpose of the parish popular missions. Next, the question of the subject and addressees of the mission is presented. Much space has been devoted to the missionary teaching. The final part is dedicated to the missionary services falling in the sacramental scope and popular piety.

Keywords: missions, parish missions, clergy, kerygma, the Word of God, bishop

BIBLIOGRAFIA

1. Bączkowicz F., *Prawo Kościelne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1–2, przygotował do druku i uzupełnił J. Baron i W. Stawinoga, Opole 1957.
2. Brzozowski M., *Misje parafialne – formą nadzwyczajnego duszpasterstwa*, „Ateneum Kapłańskie” 77 (1985) z. 458, s. 3–14.
3. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990, tłumaczenie polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, Lublin 2002.
4. Fuentes J., *Comentario al can. 770*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, cz. I, Pamplona 2002, s. 124–125.
5. *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003.
6. Joannes Paulus P.P. II, *Adhortatio Apostolica, Catechesi tradendae*, 16 X 1979, „Acta Apostolicae Sedis” 71 (1979), s. 1277–1340, tekst polski: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, pod red. W. Kubika, cz. II, Warszawa 1985, s. 146–217.
7. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analitico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989.

8. Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* editio apparata post Codicem iuris canonici promulgatum, 19 III 1985, Typis Polyglottis Vaticanis 1985.
9. Siwek G., *Misje ludowe w teorii i praktyce Kościoła. Studium homiletyczne*, Kraków 1999.
10. Urru A., *La funzione di insegnare della Chiesa. Nella legislazione attuale*, Roma 2001.